

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Николаєва Валентина Іванівна, доктор державного управління, професор, професор кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

ORCID: 0000-0003-4594-303X

Матюченко Олена Вікторівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

У статті розкрито нормативно-правову базу соціальної підтримки людей похилого віку. Виокремлено макрорівень та мікрорівень соціальної роботи з людьми похилого віку. Після повномасштабного вторгнення росії, Міністерство соціальної політики ще на початку березня 2022 року розробило рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану.

Варто привернути увагу до того, що сьогодні в Україні створено систему законодавства, орієнтовану на нормативно-правове забезпечення людей похилого віку і спрямовану на їх соціальну підтримку. Акцентовано увагу на Конституції України, в якій закладено гарантії держави щодо дотримання основних прав та свобод особи, у тому числі й людей похилого віку. На основі міжнародних нормативно-правових актів розвивалася в Україні система регулювання надання соціальної допомоги особам похилого віку, серед яких низка законів. На рівні громади необхідно відзначити Накази Міністерства соціальної політики України, які дозволяють визначити потреби людей похилого віку в соціальних послугах.

Доведено, що до соціальної підтримки відносяться соціально-психологічні послуги, які регулюють більш спеціалізовані акти, що базуються на нормах Законів України «Про психіатричну допомогу» та «Про соціальні послуги».

У контексті надання соціальної підтримки особам похилого віку наведено окремі державні стандарти соціальних послуг, серед них: соціальної адаптації, соціальної послуги консультування, стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, паліативного догляду. Таким чином нормативно-правове регулювання в Україні націлене на створення нормативно-правового поля та вироблення правил соціального захисту і підтримки людей похилого віку. Воно включає створення нормативно-правових актів на різних рівнях.

Ключові слова: соціальна підтримка, люди похилого віку, нормативно-правові акти.

Nykolaieva V., Matiuchenko O. Regulatory and legal provision of social support for elderly people

The article discloses the legal framework of social support for the elderly. The macro-level and micro-level of social work with the elderly are distinguished. After the full-scale invasion of Russia, the Ministry of Social Policy as early as March 2022 developed recommendations for the organization of the provision of social services under martial law.

It is worth drawing attention to the fact that today in Ukraine a system of legislation has been created, focused on the regulatory and legal support of the elderly and aimed at their social support. Attention is focused on the Constitution of Ukraine, which lays down state guarantees regarding the observance of the basic rights and freedoms of a person, including the elderly. On the basis of international legal acts, a system of regulating the provision of social assistance to the elderly was developed in Ukraine, including a number of laws. At the community level, it is necessary to note the Orders of the Ministry of Social Policy of Ukraine, which allow determining the needs of the elderly in social services.

It has been proven that social support includes social and psychological services, which are regulated by more specialized acts based on the norms of the Laws of Ukraine "On Psychiatric Assistance" and "On Social Services".

In the context of providing social support to the elderly, separate state standards of social services are given, among them: social adaptation, social counseling services, inpatient care for persons who have lost the ability to care or have not acquired such ability, palliative care. Thus, regulatory and legal regulation in Ukraine is aimed at creating a regulatory and legal field and developing rules for social protection and support of the elderly. It includes the creation of normative legal acts at various levels.

Key words: social support, elderly people, regulatory and legal acts.

Постановка проблеми. Повномасштабне вороже вторгнення 24 лютого 2022 р. та війна на території України внесли корективи в демографічний та віковий склад мешканців громад. Більшість молодих людей та громадян середнього віку захищають нашу країну на фронті. Основну частку жителів громади складають жінки з дітьми та громадяни похилого віку, як місцеві жителі, так і внутрішньо переміщені особи. В зв'язку з цим в громадах збільшилася кількість осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах (СЖО).

Слід відзначити, що соціальна підтримка осіб похилого віку базується на певній нормативно-правовій базі. На цьому питанні варто зупинитися більш детально, оскільки саме нормативно-правові акти регулюють особливості надання різних соціальних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий науковий доробок у дослідженні питань надання й удосконалення соціальних послуг людям похилого віку зробили зарубіжні науковці: D. Atkinson, R. Batler, P. Benner, J. Corbin, A. Strauss, S. Davies, M. Nolan та ін. Особливості похилого віку з позиції соціальної роботи розглядали українські вчені: В. Джуган, І. Зверева, А. Капська, Н. Кабаченко, Т. Коленіченко, О. Комарова, М. Кравчук, М. Зарицький, І. Левинський, О. Лич, І. Пулюй, Л. Рось, Т. Семігіна, В. Чайковська, В. Шапіро, В. Шахрай та ін.

Дослідження осіб похилого віку як суб'єктів соціальної роботи вивчали О. Балдинюк, О. Лич, В. Подорожній, Р. Сопко, І. Терещенко, В. Чернописька. Тонкощі надання соціально-психологічних послуг особам похилого віку аналізувалися Н. Кривоконь, І. Марценюк, Л. Просандєєва, Л. Рось, Л. Терлецька, Л. Хижняк та ін. Не зважаючи на значну увагу щодо осіб похилого віку, проблема нормативно-правового забезпечення соціальної підтримки осіб похилого віку залишається до кінця не розкритою.

Мета дослідження: аналіз нормативно-правового регулювання соціальної підтримки людей похилого віку з урахуванням воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальні працівники здійснюють роботу з особами похилого віку на таких двох рівнях:

1) макрорівень (формування соціальної політики та її гармонізація із інтересами літніх людей, створення пенсійних фондів та інших організацій підтримки, створення багатофункціональної системи соціального страхування, медичного, психологічного та консультаційного обслуговування);

2) мікрорівень (аналіз способу життя осіб літнього віку, рівня та якості соціальної допомоги, що надається).

Соціальна підтримка осіб похилого віку в Україні забезпечується цілою низкою інституцій і закладів: Міністерство соціальної політики; Пенсійний фонд; департаменти соціального захисту населення; територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів і самотніх непрацездатних громадян і відділення соціальної допомоги вдома; установи, заклади та підприємства сфери управління Міністерства соціальної політики, які здійснюють соціальний захист людей похилого віку, осіб з інвалідністю, ветеранів війни і праці (науково-дослідні інститути, які вивчають проблеми старіння, служби медико-трудова експертизи, різноманітні недержавні фонди, товариства, організації) тощо [1, с. 64].

Після 24 лютого 2022 року стало зрозуміло, що часу на виконання всіх формальних процедур немає і Міністерство соціальної політики ще на початку березня 2022 року розробило рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. У них йшлося про спрощення та оптимізацію процедури надання окремих соцпослуг. Однією із ключових методичних порад місцевим органам влади було зазначено про надання соціальних послуг екстрено (кризово), замість застосування повної процедури. Цей вид надання послуг дозволяє приймати рішення протягом доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення про необхідність надання допомоги особі.

Проте, щоб оптимізувати процедуру надання послуг, необхідні нормативні зміни. Згідно з постанови КМУ, яку прийняли ще 1.06.2020 р., «Про організацію надання соціальних послуг» та наказу Міністерства соціальної політики «Про затвердження класифікатора соціальних послуг» від 23.06.2020 р. була лише невелика кількість послуг, які могли надаватися екстрено. Тож у березні спочатку прийняли постанову КМУ від 16.03.2022 № 294, яка внесла зміни до «Порядку надання соціальних послуг особам з

інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади» [2].

Варто привернути увагу до того, що сьогодні в Україні створено систему законодавства, орієнтовану на нормативно-правове забезпечення людей похилого віку і спрямовану на підтримку громадян похилого віку, повернення їх до самостійного і повноцінного життя завдяки актуалізації патронажної роботи.

У першу чергу варто звернути увагу на Конституцію України, в якій закладено гарантії держави щодо дотримання основних прав та свобод особи, у тому числі й людей похилого віку [3]. Саме на Основному законі базуються усі інші нормативно-правові акти, які регулюють особливості соціально-психологічної допомоги. У Конституції України в якості джерела визнано міжнародні акти, які імplementовані Верховною Радою України. Це положення дуже важливе, оскільки саме в міжнародних актах зафіксовано міжнародні стандарти надання соціальних послуг особам похилого віку. Причому це можуть бути як міжнародно-правові акти загального характеру, як наприклад, Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. або регіонального, як Європейська соціальна хартія 1961 р. де зафіксовано необхідність створення можливості особам похилого віку якомога довше залишатися життєздатними та активними членами суспільства. Або ж це можуть бути більш спеціалізовані міжнародно-правові акти. Наприклад, Міжнародний план дій з проблем старіння, Принципи Організації Об'єднаних Націй у відношенні людей похилого віку [4], де зафіксовано тенденції старіння населення Землі та визначено основні напрямки дій держав щодо забезпечення можливостей реалізації прав людьми похилого віку, а також особливості соціального захисту цієї вразливої категорії людей. До подібних нормативних документів варто віднести і Рекомендацію щодо літніх працівників, надану Міжнародною організацією праці, в якій визначаються можливості людей похилого віку в сфері праці, забезпечення їх прав на рівні з іншими працівниками [5] або ж

Декларацію стосовно поганого поводження з людьми похилого віку [6], Декларації з проблем старіння 1992 р. та інші.

Саме на базі цих міжнародних нормативно-правових актів і розвивалася в Україні система регулювання надання соціальної допомоги особам похилого віку. Сюди слід віднести Закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». На рівні громад варто відзначити Накази Міністерства соціальної політики України, які дозволяють визначити потреби людей похилого віку в соціальних послугах, зокрема такі накази як «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах», «Про затвердження методичних рекомендацій із проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг», «Про затвердження Методичних рекомендацій визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах».

Водночас варто виокремити і більш спеціалізовані акти, які врегульовують надання саме соціально-психологічної допомоги, як складової соціальної підтримки. У першу чергу вона базується на нормах Законів України «Про психіатричну допомогу» та «Про соціальні послуги» [7]. В останньому акті соціально-психологічні послуги визначаються через перерахування їх переліку:

- надання консультацій з різних питань, які стосуються психічного здоров'я, а також поліпшення взаємин з соціальним середовищем, яке оточує людей похилого віку;

- надання послуг з психодіагностики, яка націлена на дослідження соціально-психологічних характеристик особи похилого віку;

- психологічна корекція;

- психологічна реабілітація;

- надання методичних порад [7].

Н. Кривоконь на підставі наведеного вище переліку відзначає, що до складу соціально-психологічних послуг входять такі форми, як консультація, психодіагностика, регулювання процесу міжособистісної взаємодії, реабілітація (медико-соціальна та психологічна), сприяння в адаптації тощо [8]. У Класифікаторі соціальних послуг надається короткий опис таких соціальних послуг, як консультування, екстрене втручання у вигляді першої психологічної допомоги, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція, соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями, соціально-психологічна реабілітація, соціально-психологічна реабілітація осіб, які мають залежність від наркотичних засобів або психотропних речовин, а також осіб із ігровою залежністю [9]. Усі ці послуги можуть надаватися особам похилого віку.

Окрім цього, затверджено Порядок регулювання тарифів на соціальні послуги, в якому визначено механізм регулювання тарифів на соціально-психологічні послуги [10]. Особливо важливим нормативно-правовим актом для встановлення єдиних вимог до суб'єктів, які надають соціально-психологічну допомогу особам похилого віку є Критерії діяльності надавачів соціальних послуг [11]. Ці вимоги включають вимоги до працівників, приміщень, звітності, матеріально-технічної бази тощо.

Слід відзначити, що в Україні розроблено та впроваджено систему державних стандартів соціальних послуг. У контексті надання соціальної підтримки особам похилого віку варто виокремити декілька з них:

– Державний стандарт соціальної адаптації [12] визначає особливості організації надання цієї послуги особам літнього віку, моніторингу та контролю якості, визначення тарифу при умові платного надання цієї послуги. Послуга призначена для пристосування особи літнього віку (групи осіб) до умов середовища, які змінилися і націлена на пристосування до обмеження або усунення цих обмежень, підтримки соціальної незалежності, продовження соціальної активності. Визначено підстави отримання послуги, підстави припинення надання послуги соціальної адаптації, процедура визначення

потреб, складання індивідуального плану, укладення договору, особливості місця та строків надання послуги, а також принципи надання послуги у вигляді соціальної адаптації;

– Державний стандарт соціальної послуги консультування [13], визначає особливості організації надання цієї послуги особам літнього віку моніторингу та контролю якості, визначення тарифу при умові платного надання цієї послуги. Стандарт передбачає особливості надання послуги вуличного, групового, дистанційного, індивідуального, інформаційно-мотиваційного консультування та консультування в стаціонарних умовах, кризового, разового, середньотривалого, сімейного та інших видів консультування. Особлива увага звертається на соціально-психологічному консультуванню, як виду психологічної допомоги. Його сутність зводиться до визначення психологом-консультантом особистісних психологічних проблем особи похилого віку, подальшу корекцією поведінки цієї особи, необхідну корекцію професійної діяльності та навчання, а також корекцію поведінки в інших життєвих сферах з метою виходу зі складної життєвої ситуації;

– Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання [14] визначає особливості організації надання цієї послуги особам літнього віку моніторингу та контролю якості, визначення тарифу при умові платного надання цієї послуги. Особлива увага робиться на соціальній послугі кризового та екстреного втручання, сутність якої зводиться до надання психологічної допомоги у вигляді консультування, діагностики, підтримки, корекції, реабілітації, психотерапії. Ця послуга також включає і інформування з різних питань соціального захисту, допомоги у взаємодії з різними фахівцями та соціальними службами, представництво інтересів людей похилого віку в кризовій ситуації, корекція сімейних стосунків пенсіонерів. Особливо важливим видається надання допомоги особам похилого віку, які постраждали від сімейного насильства тощо. Даний стандарт визначає оперативну та короткочасну допомогу у випадку переживання гострої кризової ситуації особам похилого віку, які самостійно не можуть її подолати,

сформувати способи реагування на неї без негативних наслідків і націлену на усунення кризової ситуації, її подолання чи мінімізації наслідків;

– Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності [15] визначає особливості організації надання цієї послуги особам літнього віку моніторингу та контролю якості, визначення тарифу при умові платного надання цієї послуги. Особлива увага приділяється визначенню ступеня індивідуальних потреба для осіб похилого віку, та таких же осіб, які мають фізичні чи сенсорні порушення або інтелектуальні порушення, чи психічні розлади або розлади поведінки, який відбувається один раз в 30 днів, на підставі чого складається індивідуальний план надання послуги стаціонарного догляду. До складу послуги входить надання реабілітаційних послуг, психологічна підтримка. Стандарт включає різноманітні вимоги до матеріально-технічного оснащення, приміщень, моніторингу якості надання послуги та передбачає механізми оцінки такої якості;

– Державний стандарт паліативного догляду [16], який визначає норми та нормативи надання паліативного догляду. Стандарт застосовується для організації надання соціальної послуги з паліативного догляду особам похилого віку та включає показники якості надання послуг, вимоги до моніторингу та контролю якості. У стандарті визначено основні терміни, наведено загальні підходи до процесів організації та надання послуги, процедур визначення індивідуальних потреб осіб похилого віку, складання на цій підставі індивідуального плану надання послуги паліативного догляду, умови укладення договору, строки та місце надання послуги, зміст самої послуги, вимоги до приміщення та спеціалістів, медичного забезпечення, документації та інші питання.

Особлива увага в Україні приділяється особам похилого віку, які страждають на психічні розлади. У Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади визначено механізм надання таких послуг та умови їх надання,

зокрема порядок подання заяви про отримання таких послуг, умови надання послуг в кризових ситуаціях, перелік послуг, визначається перелік суб'єктів надання таких послуг, методика оцінка ефективності надання послуг, права та обов'язки надавачів послуг, права осіб похилого віку у випадку отримання різних соціальних послуг. Слід відзначити, що особливості надання особам похилого віку психіатричної допомоги визначаються нормами Закону України «Про психіатричну допомогу» [17], який встановлює організаційно-правові засади, обов'язки органів влади з надання такої допомоги, вимоги до фахівців, які надають таку допомогу та інші питання.

Слід також відзначити і необхідність оцінки якості надання соціально-психологічної допомоги. В Україні прийнято Методичні рекомендації проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг [18], в яких наведено перелік показників моніторингу та оцінки якості соціальних послуг. Зокрема здійснено опис шкали оцінювання, а також наведено основні методи оцінки якості соціальних послуг. Показники якості соціальних послуг повинні наводитися у державних стандартах соціальних послуг чи у специфікації соціальних послуг за договором про соціальне замовлення соціальних послуг. Так, наприклад, таке оцінювання якості стало регулярним у діяльності територіальних центрів соціального обслуговування, де основним контингентом є саме особи похилого віку. Проте таке оцінювання найчастіше є суто внутрішнім, а зовнішнє оцінювання реалізується нечасто.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, нормативно-правове регулювання в Україні націлене на створення нормативно-правового поля та вироблення правил соціального захисту і підтримки людей похилого віку. Воно включає створення нормативно-правових актів на різних рівнях: від Верховної Ради до підприємств та організацій і передбачає прийняття законів, постанов, положень, наказів, цільових програм, націлених на реалізацію усіх напрямів соціального захисту та підтримки осіб похилого віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мещан І. В. Самотність людей похилого віку як проблема соціальної роботи в громаді. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2017. № 1–2. С. 56–67.
2. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vyklyky/> (дата звернення 15.10.2024).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 28.10.2024).
4. Принципи Організації Об'єднаних Націй щодо відношення людей похилого віку. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/oldprinc.shtml (дата звернення 28.10.2024).
5. Рекомендація 162. Рекомендація щодо літніх працівників. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu80301> (дата звернення 28.09.2024).
6. Декларація стосовно поганого поведження з людьми похилого віку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_043 (дата звернення 28.09.2024).
7. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. №2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 28.09.2024).
8. Кривоконь Н. І. Соціально-психологічні особливості розвитку соціальних послуг людям літнього віку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46594085.pdf> (дата звернення 28.10.2024).
9. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики від 23.06.2020 р. №429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення 28.09.2024).
10. Порядок регулювання тарифів на соціальні послуги: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 р. №428. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.09.2024).

11. Критерії діяльності надавачів соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 р. №185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.09.2024).

12. Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації: Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text> (дата звернення 28.09.2024).

13. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування: Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#Text> (дата звернення 28.09.2024).

14. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання : Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016 № 716. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/361213_361278 (дата звернення 01.10.2024).

15. Про затвердження Державного стандарту стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності: Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.02.2016 № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text> (дата звернення 28.09.2024).

16. Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду: Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.01.2016 р. №58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text> (дата звернення 28.10.2024).

17. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. №1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення 28.09.2024).

18. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики від 27.12.2013 № 904. URL: http://cct.com.ua/2014/27.12.2013_904.htm (дата звернення 28.09.2024).

REFERENCES

1. Meshchan, I. V. (2017). Samotnist liudei pokhyloho viku yak problema sotsialnoi roboty v hromadi [Loneliness of the elderly as a problem of social work in the community]. *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka*, 1–2, 56–67 [in Ukrainian].

2. Sotsial'ni posluhy v umovakh viyny: novi zminy ta vyklyky [Social services in the conditions of war: new changes and challenges]. Retrieved from: <https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-posludy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vyklyky/> [in Ukrainian].

3. Konstytutsiya Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 28.06.1996 r. [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

4. Pryntsypy Orhanizatsiyi Ob"yednanykh Natsiy shchodo vidnoshennya lyudey pokhyloho viku [United Nations Principles on the Attitude of Older Persons]. Retrieved from: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/oldprinc.shtml [in Ukrainian].

5. Rekomendatsiya 162. Rekomendatsiya shchodo litnikh pratsivnykiv. [Recommendation 162. Recommendation regarding older workers]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu80301> [in Ukrainian].

6. Deklaratsiya stosovno pohanoho povodzhennya z lyud'my pokhyloho viku [Declaration on Elder Abuse]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_043 [in Ukrainian].

7. Pro sotsial'ni posluhy: Zakon Ukrayiny vid 17.01.2019 r. №2671-VIII [On social services: Law of Ukraine]. Retrieved from:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].

8. Kryvokon', N. I. Sotsial'no-psykholohichni osoblyvosti rozvytku sotsial'nykh posluh lyudyam litn'oho viku [Socio-psychological features of the development of social services for the elderly]. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/46594085.pdf> [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennya Klasyfikatora sotsial'nykh posluh: Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky vid 23.06.2020 r. №429 [On the approval of the Classifier of social services]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> [in Ukrainian].

10. Poryadok rehulyuvannya taryfiv na sotsial'ni posluhy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 01.06.2020 r. № 428 [The procedure for regulating tariffs for social services]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

11. Kryteriyi diyal'nosti nadavachiv sotsial'nykh posluh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 03.03.2020 r. №185. [Criteria for the activity of social service providers]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu sotsial'noyi adaptatsiyi: Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky Ukrayiny vid 18.05.2015 № 514 [On the approval of the State Standard of Social Adaptation]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text> [in Ukrainian].

13. Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu sotsial'noyi posluhy konsul'tuvannya: Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky Ukrayiny vid 02.07.2015 № 678. [On the approval of the State standard of social counseling services]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#Text> [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu sotsial'noyi posluhy kryzovoho ta ekstremoho vtruchannya : Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky Ukrayiny vid 01.07.2016 № 716. [On the approval of the State standard of social services for crisis and emergency intervention]. Retrieved from:

https://zakononline.com.ua/documents/show/361213_361278 [in Ukrainian].

15. Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu statsionarnoho dohlyadu za osobamy, yaki vtratyly zdatnist' do samoobsluhovuvannya chy ne nabuly takoyi zdatnosti: Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky Ukrayiny vid 29.02.2016 № 198. [On the approval of the State standard of inpatient care for persons who have lost the ability to self-care or have not acquired such ability]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-16#Text> [in Ukrainian].

16. Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu paliatyvnoho dohlyadu: Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky Ukrayiny vid 29.01.2016 r. №58. [On the approval of the State standard of palliative care]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text> [in Ukrainian].

17. Pro psykhiatrychnu dopomohu: Zakon Ukrayiny vid 22.02.2000 r. №1489-III. [On psychiatric care]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> [in Ukrainian].

18. Pro zatverdzhennya Metodychnykh rekomendatsiy z provedennya monitorynhu ta otsinky yakosti sotsial'nykh posluh: Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky vid 27.12. 2013 № 904. [On the approval of Methodological recommendations for monitoring and assessing the quality of social services]. Retrieved from: http://cct.com.ua/2014/27.12.2013_904.htm [in Ukrainian].